

چالشهای توسعه روستایی

بدلایل مختلف، طی چند دهه گذشته نسبت جمعیت شهری و روستایی معکوس شده و بیش از ۳۰۰۰۰ روستا خالی از سکنه شده اند و در بعضی روستاها هم فقط افراد سالخورده و از کار افتاده ساکن هستند. مهاجرت گسترده روستائیان به شهرها نه تنها سبب تعطیل شدن مراکز تولیدی روستایی شده است بلکه سبب تشدید مسائل حاشیه نشینی در اطراف شهرها و بروز مشکلات عدیده اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و امنیتی شده است. از طرف دیگر، **بخشی نگری و برنامه ریزی بالا به پایین**، نظام حاکم بر برنامه ریزی کشور است و اکثر دستگاه های دولتی و یا بخشهای حاکمیتی و یا موسسات خیریه و یا اعضای بخش خصوصی اقداماتی را در زمینه توسعه روستایی اجرا می کنند که بیشتر در قالب پروژه های زیرساختی و یا خدماتی است و معمولاً در جریان کار همدیگر نیستند. در زمینه اجرای پروژه های **توسعه روستایی**، انتظار **می رود نگرش جامعی** (و نه تک بُعدی) به مسایل روستا وجود داشته باشد ولی عملاً پراکنده کاری، دوباره کاری و یا موازی کاری حاکم است. چالشهای پیش روی توسعه پایدار، متوازن و درون زای روستاها عبارتند از:

- ۱- نامشخص بودن نقشه راه توسعه کشور و نقش روستا در آن نقشه راه
- ۲- تعدد مراجع تصمیم گیری و ضعف در وحدت فرماندهی برای مدیریت روستا، اختلاف نظر بین وزارت کشور، وزارت جهاد کشاورزی، معاونت توسعه روستایی و مناطق محروم ریاست جمهوری، بنیاد مسکن و ... جهت تصدیگری و هدایت برنامه های توسعه روستایی
- ۳- کم توجهی به نقش نهادهای مدنی در حکمروایی (Governance)
- ۴- ضعف سرمایه اجتماعی و در نتیجه بی اعتمادی مردم به همدیگر و به دولت، ضعف در مسئولیت پذیری و کار گروهی و مشارکتی (رقابت در استفاده بی رویه از منابع مشترک بجای رفاقت ها و صمیمیت های قبلی)
- ۵- کم توجهی به راهکارهای بهبود معیشت و اشتغال زایی در سطح جوامع روستایی (بیشتر توجه مسئولین به توسعه زیرساختها و موضوعات آموزشی و بهداشتی، خدماتی و بعضاً رفاهی است)
- ۶- عدم ثبات قوانین و مقررات و سیاستهای دولت در حوزه تولید و توزیع محصولات روستایی
- ۷- بد عادت کردن مردم محلی و بالا رفتن سطح توقع مردم و انتظار بیش از حد ایشان از دولت که با پول نفت، از موهبت توسعه مجانی بهره مند شوند
- ۸- بوروکراسی اداری پیچیده و سخت گیرانه (موانع تولید و توسعه کسب و کارهای خرد و متوسط)
- ۹- کم توجهی به دانش بومی روستائیان (بعضاً فراموش شدن دانش بومی بدلیل درگذشت خبرگان محلی)
- ۱۰- کم توجهی به بافت سنتی و اصالت ها و باورها و مراسم آئینی و مذهبی روستائیان (خطر اختلاط فرهنگی و بروز بحران هویت روستا)

- ۱۱- تغییر سبک زندگی روستائیان و بالا رفتن سطح بهداشت و افزایش نسبی سطح رفاه
- ۱۲- کم توجهی به زنجیره تامین و زنجیره ارزش در تولید و عرضه محصولات روستایی
- ۱۳- نفوذ و سودجویی سلف خران، دلالان و واسطه ها (زحمت اصلی و مخاطرات تولید محصول را کشاورز متحمل میشود ولی سود اصلی را واسطه ها می برند)
- ۱۴- بعضا فساد اداری و برخی سوء استفاده ها و فرصت طلبی ها
- ۱۵- ضعف هماهنگی در بین بهره برداران محلی
- ۱۶- کمبود منابع اعتباری برای سرمایه گذاری و توسعه کسب و کارهای محلی
- ۱۷- تغییر کاربری اراضی و ساخت و سازهای غیراصولی و غیرموزون با بافت روستا (ویلاسازی ها در مناطق خوش آب و هوا و یا دارای جاذبه های توریستی)
- ۱۸- بعضا ناکارآمدی شوراهای اسلامی (در اکثر مواقع عدم شایسته سالاری در انتخابات اعضای شوراهای شهر و روستا)
- ۱۹- اکثرا ناکارآمدی دهیاران و پایین بودن سطح آگاهی ایشان و یا عدم تامین مالی ایشان و یا پاره وقت بودن ایشان (در بعضی مناطق، چند روستا دارای یک دهیار مشترک هستند)

راهکارهای پیشنهادی جهت حل مسایل فوق عبارتند از:

- ۱- رسیدن به اجماع نخبگانی در تدوین استراتژی توسعه کشور
- ۲- تعیین نقش روستا (انتظارات از روستا در ابعاد مختلف تولیدی، خدماتی و صنعتی) و جوامع عشایری در نقشه راه توسعه کشور
- ۳- تعیین یک سازمان مشخص بعنوان متولی توسعه روستایی و عشایری و ابلاغ سازوکارهای ایجاد هماهنگی بین بخشی در حوزه توسعه روستایی و همچنین جلب مشارکت مردم محلی
- ۴- تقویت نقش و جایگاه نهادهای مدنی در فرآیند حکمرانی (تصمیم سازی و تصمیم گیری)
- ۵- حفظ ثبات در فرآیند سیاستگذاری، اصلاح ساختارها، قوانین و مقررات
- ۶- اعتمادسازی، آگاهی بخشی، حساس سازی و تقویت سرمایه اجتماعی در سطح جوامع روستایی و عشایری
- ۷- تدوین و اجرای سازوکارهای هماهنگی در سطوح مختلف (بین مردم و بهره برداران محلی، بین دستگاه های دولتی و بین دولتی ها و مردم)

- ۸- ظرفیت سازی و توان افزایی در سطح شوراهای اسلامی، دهیاری ها و بهره برداران محلی
- ۹- ارایه خدمات آموزشی و ترویجی درست و کاربردی جهت افزایش بهره وری و بهبود زنجیره ارزش
- ۱۰- توجه به اصول و مبانی توسعه پایدار، متوازن و درونزا
- ۱۱- رعایت ابعاد مختلف توسعه و توجه کافی به ملاحظات اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، اخلاقی، حقوقی، محیط زیستی، ساختاری، نهادی، کالبدی و امنیتی (پدافند غیرعامل) در تهیه و تدوین برنامه ها و طرحهای توسعه ای
- ۱۲- برنامه ریزی اصولی و کاربردی جهت ارتقای سطح آگاهی عمومی (تعامل درست مردم شهر و روستا)
- ۱۳- اجرای درست و دقیق قانون رفع موانع تولید و استفاده بیشتر از ظرفیت بنگاه های کوچک و متوسط (SMEs)
- ۱۴- مطالعه و تقویت زنجیره ارزش و ایجاد ارزش افزوده متناسب با شرایط هر منطقه
- ۱۵- شفاف سازی و اجتناب از تبعیض و دادن فرصت های برابر به همه روستائیان و عشایر
- ۱۶- استفاده از رویکردهای توسعه مشارکتی فناوری (ترکیب دانش بومی و دانش نوین برای ارایه راه حل های مناسب در هر منطقه)
- ۱۷- رعایت حقوق مالکیت بخصوص تعیین تکلیف مالکیت اراضی کشاورزی و خاتمه دادن به پرونده های اختلافی سنواتی بین مردم محلی و دولت (اراضی ملی و دولتی)

انتظار می رود که از طریق ایجاد عزم و وفاق ملی و همچنین هماهنگی و همکاری موثر نهادهای ذیربط، هر چه سریعتر مسایل مبتلا به روستاها و جوامع عشایری سر و سامان داده شوند و ضمن کنترل روند مهاجرت بی رویه روستائیان به شهرها، آبادانی و نقش تولیدی و خدماتی روستاها و جوامع عشایری رونق بیشتری یابد و فضای نشاط، شادابی جوامع محلی تقویت شود.

سید ابوالفضل میرقاسمی

فعال حوزه توسعه روستایی

۹۸.۰۶.۲۱